

LES NOVES EDICIONS LLIURES DE
"A LA RECHERCHE DU TEMPS PERDU"

Si trobeu un Proust millor, compreu-lo

¿Canviarà a partir d'ara el sentit de l'obra de Proust? Els nous editors s'afanyen a dir-nos que la nostra lectura no havia estat completa, ni moderna, ni flotant. Tot i això, si se'n vol fer una nova lectura, no cal sinó rellegir les velles edicions: sempre serà una nova lectura.

L. B.

Ar ran de l'acabament, l'octubre passat, del monopoli de l'obra de Marcel Proust, per la prescripció dels drets d'edició en exclusivitat, tres editorials franceses s'han llançat a la conquesta del mercat, amb noves edicions d'*A la recherche du temps perdu*, i ho han fet amb una campanya que sembla inspirada per l'eslògan publicitari «busqui, compari, i si troba alguna edició millor, compri-la».

Alhora, els mitjans de comunicació han apadrinat l'operació amb eslògans periodístics. «Les recerques del temps perdut» o «A la recerca del lector perdut», han estat dos dels més brillants. El setmanari *Le Nouvel Observateur*, contrari a les privatitzacions del govern Chirac, no podia pas criticar la caiguda de Proust en el mercat lliure, per això el seu títol ha estat aquest: «Proust, l'única privatització que va bé». Brillant, també.

Les noves edicions no modificaran gairebé gens el text dels volums apareguts en vida de Proust, *Du côté de chez Swann*, *A l'ombre des jeunes filles en fleur*, *Le côté de Guermantes* i *Sodomie et Gomorrhe*, ja que, tot i que l'escriptor es preocupava poc per llegir les proves d'impresió, el que compta és el seu vist-i-plau. De totes maneres, la nova edició de la Pléiade, que ara publica el primer dels quatre nous volums previstos —l'anterior edició, del 1954, en tenia tres—, dóna com a versió definitiva del primer títol, *Du côté de chez Swann*, la primera versió, publicada per Grasset el dia 14 de novembre del 1913, però ampliada amb els fragments que Proust va haver de treure perquè l'editor no va gosar publicar un volum tan gruixut.

Els tres volums pòstums seran revisats, tenint en compte que no van poder ser enllestits per l'autor, sinó per la seva majordona, Céleste, entre altres persones. Dues editorials, Garnier-Flammarion i Bouquins-Laffont, faran les seves particulars versions d'aquestes obres, després de l'estudi dels manuscrits, els esborranys, i dels textos mecanografiats esmenats per Proust a mà. La Pléiade, però, respectarà els mecanografiats, amb les esmenes, de *La prisonnière* i d'*Albertine disparue* i el manuscrit de *Le temps retrouvé*, i hi inclourà les variants en apèndixs.

Amb la intenció de despertar l'interès del lector de Proust en els «nous» Proust, els editors s'han dedicat a ressaltar els errors i les deficiències de les edicions que s'havien fet fins ara, en especial les dels tres pòstums. Així, Guy Schoeller, el director de Bouquins, ha arribat a dir, sobre els tres darrers títols de la *Recherche*: «Estic segur que

Marcel Proust i Jeanne Pouquet, en 1892.

Proust no hauria permès mai que es publicuessin en l'estat que ho han fet», perquè «com que se sentia assetjat per la mort, volia afanyar-se». «El rigor del començament —sentència— hi desapareix». Jean Milly, responsable de l'edició preparada per Garnier-Flammarion, acusa la majordona, Cé-

leste, d'haver-se equivocat d'ordre quan encolava els papers a les llibretes. La seva edició, proclama, restitueix el bon ordre del text. També es rescata alguna frase que la mecanògrafa s'havia saltat perquè no l'entenia. Els editors refan també la puntuació, en especial les comes, ja que, diuen, hi ha moments en què en posa més del compte i d'altres que sembla que s'oblida de posar-ne.

Tret d'això, els tres editors no es cansen de lloar les virtuts dels nous textos, amb expressions que ens allunyen dels detalls positius i ens acosten al terreny de les grans frases a la moda, de gran eficàcia entre els indocumentats i els cagallons universitaris. Així, ens parlen d'una «relectura moderna, ajudada per les reconstruccions, reconstruccions que fan aparèixer una forma més acostada a les preocupacions estètiques actuals». Sense renunciar a les grans paraules, encara gosem dir més. La Pléiade ens ven el plaer d'adquirir «la voluntat de copsar el fenomen de la creació amb l'obligació de retenir els angles de fuga», mentre que els altres dos editors «insisteixen —això ho diu l'articulista de *Le Magazine littéraire*— en una altra mena de lectura», una lectura «flotant —ara parla Jean Milly, responsable de l'edició de Garnier-Flammarion— com l'atenció flotant de què parlen els psicoanalistes; una vegada copsat el tema descabdellat, un pot deixar-se portar com per una simfonia».

¿Canviarà a partir d'ara el sentit de l'obra de Proust? No, el sentit general no, diuen els nous editors de Proust. «Però —afegeixen— donarà un plaer diferent, un sentit nou a l'obra». Jean Milly afirma que «s'ha abusat a presentar Proust com la fi d'un món, quan la seva lectura ens porta a una reflexió sobre la literatura, una reflexió de les més modernes i que troba molts successors entre els escriptors d'avui». «Cal —recomana— que aprenguem a veure'l amb ulls nous». En aquest punt precis escau molt bé recordar el que Marcel Proust deia de les diferents versions d'un text, citació que el crític de *Le Monde* Bertrand Poirot-Delpech ha recordat ara. «Les variants —escriu Proust en una nota al marge de *Contre Sainte-Beuve*, p. 361, édition Idées—, les correccions, les millors edicions, no tenen tanta importància».

Però bé calia vendre el producte i dir, com els detergents nous, que són realment nous, que els vells s'han fet vells i que si vostè es pensa que la seva roba quedava neta, és que no havia provat el nostre producte. De colp i volta, hem sabut que el plaer que ha-

víem experimentat amb la lectura del vell Proust no va ser complet, i, el que és més greu, no va ser modern. La nostra lectura no va ser flotant i ha quedat desfasada perquè, amb el nou text, ens acostarem més a les preocupacions estètiques actuals.

Per acabar-ho d'adobar, ara ens diuen els articulistes que fan coixí al llançament del nou Proust que, gràcies als estudis dels manuscrits, la famosa magdalena, va ser, en una primera redacció manuscrita, una torrada de pa. ¡Quin descobriment! A França, pel que es veu, els lectors de Proust són encara minoria. Al llibre *Contre Sainte-*

Amb la intenció de trobar el lector perdut de Proust, de trobar la majoria consumista, Bouquins el vendrà al preu més baix de tots: tota la *Recherche* en tres volums, a 260 francs en total. Cada títol disposarà del seu pròleg i les pàgines de notes arribaran a quatre-cents. Els llibres es posaran a la venda el dia 3 de desembre i, a partir de gener, l'editorial farà un llançament publicitari semblant als que acostumen a fer els productes de gran consum, com begudes, tabac, discos i detergents. S'anunciaran a les estacions de metro i als autobusos.

A més, res distingit, adverteix l'edi-

tor, «anuncis divertits i populars». L'edició s'obrirà amb una biografia temàtica de Proust de 320 pàgines. Temes: els menjars, amics, salut, vestimenta, i fins i tot un dia en la seva vida o els drets que cobrava dels seus llibres. Tot, ben mastegat i ben paït, perquè no faci mal als lectors «populars» de Proust que «Bouquins» pretén seduir.

que s'han pogut publicar també a causa de l'acabament dels drets en exclusivitat, perquè així poden fer tantes citacions com es vulgui, i sense comptar, per exemple, una edició de luxe —490 francs— d'*Un amour de Swann*, la gran novetat Proust d'enguany no té res a veure amb terminis legals. És un descobriment. És un Proust retrobat, una versió diferent d'*Albertine disparue* que, curiosament, ix a l'editorial que va publicar el primer volum de la *Recherche*, Grasset.

El text, mecanografiat, i corregit a mà per Proust, va aparèixer el juny de l'any passat en un arxivador ple de revistes velles, a la casa de la neboda de l'escriptor, Suzy Mante-Proust, filla del germà de Proust, Robert. Claude Mauriac, gendre de Suzy, va descobrir-ne l'original. Amb les seves correccions

Proust, a ca Madame de Noailles, cercle habitual d'inspiració de personatges de la «Recherche».

Beuve, escrit per Proust abans de la *Recherche*, concretament l'any 1909, i publicat anys després de la seva mort, apareix ja la famosa escena de la magdalena sucada a la tassa de te que li porta la felicitat dels anys de la infantesa, si bé, en comptes de la magdalena del primer volum de la *Recherche*, el que hi suca és una llesca de pa torrat.

Els lectors de Proust són minoria a França —el millor biògraf de Proust és anglès i l'estudiós que edita la seva correspondència és americà—, ens assegurava el director de «Le livre de poche» en una visita que va fer a Barcelona, fa alguns anys. Proust, com els de la meua edat deuen recordar, va ser editat en butxaca per «Le livre de poche» fins que el seu grup editorial, Hachette, va trencar amb Gallimard. L'editorial Gallimard, que fins aquest octubre ha mantingut l'exclusivitat de l'edició de tota la *Recherche*, la va incloure a la seva col·lecció de butxaca «Folio». El director de «Le livre de poche» ens deia que Proust era un dels autors que menys venien de la col·lecció.

Garnier-Flammarion, per la seva banda, ja ha engegat la seva edició. L'any 1984 havia començat a editar els títols pòstums, que van «desmonopolitzar-se» abans. En total, són deu volums de butxaca, però més anotats i comentats que els de Bouquins. L'edició de butxaca per al públic de lletres universitari. A més, van precedits amb un resum del volum anterior. Cada llibre costa de 30 a 40 francs.

Deixant a part el gran nombre d'assaigs que han aparegut sobre Proust,

a mà, Proust va canviar el destí dels seus personatges, però no va ser a temps de resoldre les contradiccions provocades pel canvi en el text mecanografiat: hauria hagut de canviar tot el volum, com també gran part del posterior, *Le temps retrouvé*. Quan l'any 22, el germà de Marcel, Robert Proust, prepara amb Jacques Rivière la primera edició d'*Albertine*, comencen a introduir, en el text mecanografiat, les correccions fetes a mà, però, en veure que es posen en una via morta, fan mitja volta i renuncien.

A més de la publicació de la nova versió d'*Albertine disparue* (230 pàgines, 98 francs), Nathalie Mauriac, néta de Claude Mauriac, i Etienne Wolff, els responsables de l'edició, han fixat per sempre més el títol d'aquest volum, penúltim volum de la *Recherche*, ja sigui en la versió trobada ara o en l'an-

terior. Se sabia que Proust l'havia titulat inicialment *La fugitive* i es creia que l'editor li havia posat *Albertine disparue*. Així, hi havia tendència darrerament a titular-la de la primera forma, com farà Bouquins i com fa Garnier-Flammarion —aquest, però, amb el segon títol en forma de subtítol. Nathalie Mauriac i Etienne Wolff han descobert ara que el títol d'*Albertine disparue* és el bo, perquè Proust l'escriu de la seva pròpia mà. Ara bé, sí que és cert que Proust va pensar titular-lo primer *La fugitive*, i que el va haver de canviar perquè en el catàleg de l'editorial hi havia un llibre de Tagore amb aquest títol. Gallimard la

va publicar a La Pléiade els anys cinquanta com *La fugitive* i a Folio, als setanta, com *Albertine disparue*. «Le livre de poche» també va triar el bo.

Quan tindrem temps, llegirem la nova *Albertine disparue* i consultarem algunes de les noves edicions de La Pléiade, Garnier-Flammarion o Bouquins-Laffont. Però, si ens «limitem» a rellegir-ne els volums de les edicions anteriors, ben segur que, «només amb això», ja farem una nova lectura de l'obra de Proust. Facin cas del meu eslògan. Llegiu i rellegiu Proust en qualsevol edició, fins i tot les noves: sempre farem una nova lectura de Proust. □

SUSKIND, AL REGINA

Contrabaix per a un monòleg

Diu que no li agradaven els monòlegs, ara, però, gràcies a l'obra de Süskind, se sent còmode a l'escenari. Ell és Carles Sales, un dels tants que assagen la utopia de viure de ser actor.

M. Sarrias/L. Ferrando

Eixit de l'Institut del Teatre, participant de la campanya Grec 76, i, per tant, membre fundador d'aquell moviment que es va anomenar teatre independent... És la *fitxa tècnica* de Carles Sales. Una fitxa que seguidament ens condueix fins avui al Regina, a través d'espectacles teatrals, feines esporàdiques com a cambrer, dramàtics per a la televisió, doblatge i alguna cosa de cinema. Més que un tastaolletes, Carles Sales és un dels tants que intenta la utopia de viure de ser actor.

Carles Sales, intèrpret de l'obra de Süskind.

—*¿Què en penses, del Contrabaix?*

—Es un monòleg amb públic, encara que ell no parli. Dèiem, mentre assajàvem, i crec que és una frase molt encertada: «Això és un solo de contrabaix i el dia de l'estrena ve la resta de l'orquestra, i aleshores serà el concert». He hagut de treballar sol per a

veure si després encaixava amb tots els altres, que són el públic.

He tingut bastant dificultat amb aquest to que té l'obra d'haver-te de fotre de tu mateix. No és tan fàcil dir-te que ets una merda, que tens trenta-vuit anys i que no ets cap geni. Està parlant d'un músic, però bé pot ser l'actor. A més, aquí baix el públicriu.

Jugues amb els teus sentiments reals per a fer riure.

No saps si faràs riure, perquè no ho fas bé o perquè no aconsegueixes el to. Et ridiculitzes i et vas sentint ridícul, aquí sol. Hi ha hagut nits de no dormir, de pensar que fracasses, que no estàs al que vols fer.

—*¿Què simbolitza l'instrument?*

—Jo suposo que l'autor tria un contrabaix perquè, en música simfònica, quasi mai no pot ser solista, només funciona per fer d'acompanyament i prou. És la frustració de l'artista que amb les mateixes hores de dedicació, el mateix treball, les mateixes esperances que qualsevol altre membre de l'orquestra, mai no pot fer de solista, i els altres sí. És l'artista condemnat a fer de funcionari i, immediatament, el públic sap que a un arquitecte, a un aparellador... els passa igual. I així anar fent.

—*¿Et mous còmode per l'escenari?*

—El públic diu que sí. Això també és virtut que amb en Joan Oller, el director, hi ha una amistat. Ens coneixem de fa temps i l'obra està apropada a la meva personalitat. Tant per a bé com per a mal, perquè després entres més fàcilment en els teus propis sentiments i ho pagues, però per això ets actor, i et fots.

—*¿Quin tipus de públic et ve a veure?*

—L'obra, malgrat explicar la ironia d'un home que es troba a la meitat de la seva vida i no li troba cap sentit, és bastant universal. Tant perquè la gent jove com la gran segueixin la pauta. Tot-hom està d'acord a riure o quedar-se seriós, tots segueixen el mateix ritme. La gent gran no riu tant, potser hi ha coses que, com a mi mateix em passa, li fan por. El dia que se'n va anar llum va ser acollonant, perquè em van integrar a la platea. Vaig baixar i vam fer *La Rosa Púrpura del Cairo*. Vaig dir: Bé, a veure si alguna senyora se m'emportarà a casa... el que passa és que cap no ho va fer, perquè totes anaven en parella. Tampoc es tractava de matar-los el marit...

—*¿Creus que el monòleg és una bona sortida econòmica pel teatre?*

—*¿De cara a la producció?*, no sé què dir-te. A mi fins ara no m'agradaven, em semblava una mica com si anassis a rebaixar el preu. Però té molt risc, perquè si t'equivoques... I això és més car del que sembla, perquè hi ha molta gent treballant-hi. El que passa és que com els «capitalistes» som en Joan Oller i jo amb una petita subvenció de la Generalitat, si no cobrem, ens aguantem. □